

MONTE NEGRO

VRHUNSKA BIKIKLISTIČKA STAZA 4
BESKRAJNI PEJZAŽI

IMPRESUM

Podaci u ovom vodiču su rezultat brižljivog istraživanja. S obzirom na to da se uslovi oko markacije, staza i signalizacije stalno mijenjaju, ne preuzima se nikakva garancija za tačnost podataka i vodič se koristi na sopstvenu odgovornost. Ako niste sigurni u svoje snalaženje u planini, obratite se za pomoć iskusnom vodiču.

Sa zahvalnošću prihvatamo sve komentare, primjedbe i sugestije sa kojima se možete obratiti izdavaču na e-mail adresu office@bjelasica-komovi.co.me. Na istu adresu možete poslati i svoje priče i iskustva sa putovanja rutom TT4 - rado ćemo ih objaviti na sajtu www.tt4.bjelasica-komovi.me.

Izdavač:

Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i Prokletije

Donatori:

Austrijska razvojna agencija i Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore

Tekstovi, tehnička podrška:

Jovan Eraković - Jone

Visinski profili:

Jovan Nikolić

Fotografije:

Nacionalna turistička organizacija Crne Gore, Jovan Nikolić, Jovan Eraković, Marianne van Twillert

Dizajn i rad na kartama:

Jovan Nikolić

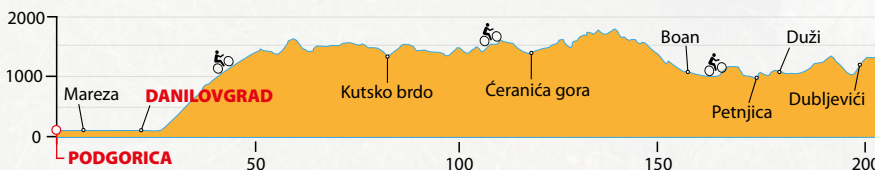
Rute trasirao:

Tane Minić

Karte:

Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore

VISINSKI PROFIL

SIGNALIZACIJA

KARAKTERISTIKE RUTE

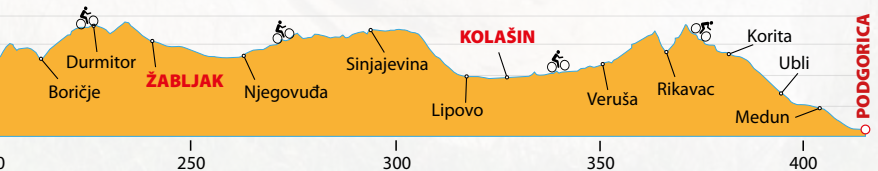
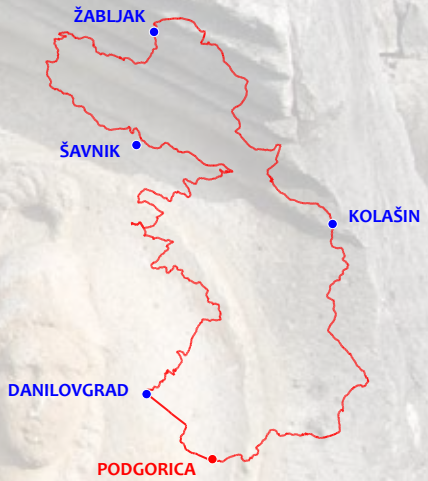
Trajanje: 5 - 7 dana

Dužina : 415 km

Ukupni uspon: 10674 m

Najviša tačka: 1908 m

Najniža tačka: 50 m

Vrhunska biciklistička staza 4

Beskrajni pejzaži

Iz prestonice izrasle u moru kame-
na do Atlantide potonule u more
trave. Kurs semoljologije (Zaintere-
sovani da diplomirate u ovoj nauci?
Pogledajte ispod...) po rasporedu
određenom vremenom miniranja u
rudniku. Kotrljanje trasom na kojoj
je manastirski kamen dodavan iz
ruke u ruku. Prelazak preko kanjona
u koji sunce i pogled ne dopiru. Od
bezvodnih sela u kojima se pije kiš-
nica, do sela u kojima teče mlijeko,
a bogami i med. Čarobnim durmi-
torskim krugom do najviše varoši na
Balkanu. Crnogorski Tibet, bez bu-
dista/sa kajmakom, pršutom i svje-
žom pogačom. Iz kolijevke Tare na
vilinsko jezero, pa sa neba na zemlju

preko antičkog Meduna.

Proći rutu TT4 (kao ni ostale “Top
trail” rute) nije lako. No da bi se
savlada potrebna je dobra a ne
vrhunska kondicija – daleko važniji
će biti pozitivni pristup, dobra volja
i dobro planiranje, tako da za teže
dionice uvijek imamo dovoljno vre-
mena. Krajevi kroz koje ćemo proći
neće prestajati da nas ushićuju i in-
spirišu, a konačni dobitak – poezija
putovanja egzotičnim predjelima i
sreća da vidimo neka od najljepših
mjestu u Crnoj Gori - biće neuporedi-
vo veći od količine uloženog znoja.
Svaki pravi ljubitelj prirode zna da je
ovo odlična trgovina.

Prije polaska je dobro znati:

Osnovni podaci o ruti:

- dužina: 415km
- trajanje: 5-7 dana
- najviša tačka: 1908mnmv (prevoj Sedlo, na Durmitoru)
- najniža tačka: ovaj, samo 50m ali junačkih (Podgorica)

Tura se može preći i sa teretom na biciklu (oprema za kampovanje i sl.) ali zbog pojedinih težih dijelova preporučujemo da teret bude što manji – uz dobro planiranje, noćiti se može uvijek pod krovom, a i zalihe hrane i vode ne moraju biti veće od poludnevni. Voda na svim usputnim izvorima je dobra za piće.

Zbog zabačenosti mnogih dionica preporučuje se vožnja u društvu, a kao minimum opreme sa sobom tre-

ba imati kartu i kompas (ili, mnogo bolje, GPS uređaj), mobilni telefon, baterijsku lampu, osnovni alat za bicikl i rezervnu gumu.

Ruta Top Trail 4 je potpuno obilježena putokazima, a sa sajta www.tt4.bjelasica-komovi.me se mogu skinuti GPS podaci (trek logovi i bitne tačke), koji će navigaciju na ruti dodatno olakšati i osigurati.

Bezbjednost: ako je vrijeme dobro, ako se osjećamo dobro i znamo gdje smo, na ruti smo bezbjedni. O divljim životinjama ne treba brinuti, a ljudi koje ćemo sretati biće više nego ljubazni i spremni da pomognu. U katinima i selima možemo računati i na beskrajno gostoprimstvo.

Pa da krenemo onda...

1

PODGORICA – DANILOVGRAD – PREKORNICA – VUČJE (101KM)

Putovanje počinjemo u centru Podgorice, sa Trga Republike (50m nadmorske visine). Najprije Vučedolskom ulicom na zapad, pa kroz Njegošev park i preko Moskovskog mosta (700m od starta). Prelazeći ovaj moderni i lijepi pješački mostić imamo priliku da uživamo u izvrsnom pogledu na njegovog velikog brata koji s desne strane skače preko Morače - viseći most „Milenijum“ je ponos grada.

Na drugoj strani mostića skrećemo najprije lijevo u Bulevar Jovana Tomaševića pa u prvu ulicu desno (Vasa Raičkovića). Ona će nas dovesti do velikog novog hrama Hristovog vaskrsenja (1,5km od starta). Pored hrama ćemo prečicom do bulevara Džordža Vašingtona kojim ćemo krenuti desno, ali samo do prve ulice s desne strane (Bulevar Mihajla Lalića). Nadalje se samo držimo te ulice, koja se po prolasku kroz borovu Tološku šumu

sužava u ulicu SKOJ-a, a na izlazu iz Podgorice nastavlja kao Partizanski put i vodi nas kroz ravnicu ka Danilovgradu.

Od izlaza iz Podgorice do izletišta Mareza možemo da koristimo biciklističku stazu koja tu postoji. A Mareza (8km od starta) je zelena oaza sa ribnjakom lijepo opremljenim patkama, kako i dolikuje. U Spužu (12,5km od starta) izlazimo na stari put Podgorica – Danilovgrad, skrećemo lijevo, i kroz lijepo zelenilo i uz nedaleku rijeku Zetu vozimo dalje na sjeverozapad.

Danilovgrad (22km od starta, 50m^{nv}) nikako ne treba napustiti bez bar malo skitanja kroz uličice u centru, zakićene nasmiješanim starim fasadama. Bašta nekog kafića ili restorana u pješačkoj zoni biće odlična baza za posmatranje i hvatanje pulsa lokalnog života. A kao što svaki pravi putnik dobro zna, bez tog tajnog ulaska u skute mjesta u kome se nalazimo, bez zamišljanja o tome kako bi izgledao naš život u njemu, nema one blage melanholije koja putovanje uzdiže na viši nivo. E pa, Danilovgrad

je dobro mjesto za kvalitetno maštanje o alternativnim sudbinama, i ne treba propustiti priliku za to. A za sve ostalo što je konkretnije od melanholije, možemo da posjetimo sajt turističke organizacije tog gradića: www.tod.co.me.

Od Danilovgrada se trasa naše rute poklapa sa trasom rute TT1. Iz mjesta izlazimo ka sjevernom kraju, prelazeći preko Zete (lijevo ispod mosta je lokalna plaža).

Najveća atrakcija u okolini Danilovgrada je oko 19km udaljeni manastir Ostrog, do čijeg se zdanja uzidanog u liticu visoko iznad doline može stići odličnim novim putem. Skretanje za manastir (lijevo) prolazimo na oko 3km od centra grada. Ostrog posjećuju ljudi iz svih krajeva svijeta, pa bi i za nas mogao biti odličan poludnevni detur...

Na ulazu u seoce Potkraj prolazimo kroz zeleni „tunel“ iza koga počinje (4,5km od centra Danilovgrada) prvi veliki uspon na našoj turi: na planinu Prekoricu, dužine 24km, sa 60m na 690mnnv. Nagib je na startu oko 9%, kasnije je blaži.

Lijevo se iza magistrale ka Nikšiću diže dugo tijelo Bijelova. Lagano osvajamo pogled na čitavu ravnu i prostranu Bjelopavličku dolinu u kojoj leži Danilovgrad. Asfalt je uzan, solidan. Bujno rastinje duž puta zamjenjuje kršljivo grmlje od koga nećemo dobiti mnogo hlada – stoga u ljetnjem danu ovaj jako naporni i dugi uspon treba planirati za rano jutro ili kasno popodne.

Od česme i spomenika sa lijeve strane (7,1km, 230mnnv) nagib ponovo postaje intenzivniji (9%) ali ima i dosta blažih djelova, počinju serpentine. No na tom di-

jelu zelenilo ponovo pravi hlad. Lijepi vidici se podrazumijevaju, a na prevoju Krstac, na kome sa strmog zida talasa koji smo zajahali konačno uranjamo u krašku unutrašnjost Prekornice, dobijamo oproštajni poklon: najbolji pogled na dolinu. Ovdje se završava i najteži dio uspona, dalje će biti nešto lakše.

Iz dola Poljica (16,5km od Danilovgrada) ponovo se penjemo (9%), sada po lošijem asfaltu. Uspon se zatim pretvara u gorodoliranje po pustom putu koji vodi kroz nisko zelenilo, spuštajući nas u dolinicu katuna Bzo i u Borov dol (19km). Tu skrećemo desno, na istok, i penjemo se do izvora Studeno (21km od Danilovgrada, 1150mnmv), popularnog piknik-mjesta (na kome ćemo teško nekoga sresti ako nije vikend). Izvor se nalazi oko 100m lijevo od putokaza TT4 i table koja obavještava o nazivu

lokacije.

Put nas dalje vodi kroz dugo i zanimljivo vikend-naselje, i blago se penje uvodeći nas u šumu sa puno hlada. Na 23 km od Danilovgrada i na 1207mnmv, kod velike zgrade planinarskog doma „Studeno“ sa lijeve strane, završavaju se i vikend naselje i asfalt, i počinje loš makadam (neuvlajan, ponegdje razbijen vodom), koji se srećom umjereno penje.

Planinarski dom „Studeno“ je otvoren samo po najavi, obratite se ovdje:

prekornica.me/planinarski-dom

Prelazak preko Prekornice na ovom dijelu sastoji se od neprestanog silaženja na dna krševitih „kašika“ i penjanja uz njihove drške – osjećaćemo se ponekad kao gutljaj ribljeg ulja u nekoj pravoj kašici, koje neko eto nikako da proguta...

Staro Selo

D. Morakovo

TT2

G. Morakovo

TT4

Ivanj-Ubao
Borov do

Bzo

Poljica

Medeže

Krasovina

Osojnik

TT1

Potkula

Jelenak
Luke

Vučica

Medice

Sekulići

Gorica

Danilovgrad

Glavica

U tom natezanju prolazimo i zanimljivi Četnji do – malo otvorenog prostora i trave, da razbiju monotoniju šume, pa opet težak uspon u šumu, „divljim“ makadamom. Posle oko 1-1,5km (4km od doma), ponovo malo otvorenog neba u dolu prikladnog imena „Dočići“, ali i početak nešto bolje makadama. Oko 2km dalje završava se naš dugi uspon iz Potkraja. No kako smo već pomenuli, nastavak puta neće proći bez kraćih uzbrdica.

Po nekom žarkom ljetnjem danu prijaće duga vožnja kroz šume Prekornice a i ljubitelji šumskih mirisa, svjetlosti i sjenki će biti na svome, ali je moguće i da će nam se takva okolina već povremeno činiti monotonom. Zato će katun Suva Ponikvica biti

dobrodošla promjena. Malo iza njega je katun Srednja Ponikvica (34km od Danilovgrada, 11km od doma Studeno, 1460mnnv), u kome skrećemo lijevo (na sjever), odvajajući se od rute TT1 koja tu odlazi desno, ka istoku.

Na narednih 3km se penjemo na 1650mnnv a onda preko malog katuna Dević bor spuštamo do šumske raskrsnice (40,5km od Danilovgrada, 18km od doma, 1430mnnv) na kojoj nam s lijeva, iz pravca Nikšića odnosno nedalekog izletišta „Zabran kralja Nikole“, dolazi ruta TT2. Nastavljamo desno, uzbrdo i preko vrha Dević Bor (1500mnnv), da bismo se posle samo 2km nadomak katuna Rekočica pozdravili i sa tom rutom: ona odlazi desno a mi ćemo lijevo ka Seocu, najvećem rudokopu rudnika boksita Nikšić.

Makadam je sada pretežno sasvim dobar, pa lako napredujemo kroz kraj pod imenom Štitovo, preko Lazareve i Piperske lokve. Ponovo malo uzbrdo pa malo nizbrdo kroz šumu – u cjeolini se ipak više penjući – preko brda Mali Borovnik stižemo na domak rudnika.

Na 52km od Danilovgrada (29,5km od doma Studeno, 1535mnnv) ulazimo u zonu miniranja. Ovdje se nalazi tabla koja će nas obavijestiti o vremenima miniranja, što znači da se može desiti da moramo da sačekamo neko vrijeme.

Vremena miniranja: 10-11h, 13-14h, 17h. Treba uzeti u obzir da se mogu promijeniti ne samo ova vremena nego i izgled puta u ovom kraju – zavisno od promjena na površinskom kopu, trase kretanja rudarskih mašina, itd.

Kroz zonu se krećemo na nared-

nih 1,6km puta, prolazeći usput ivicom površinskog kopa – čudan, atraktivan, a u isto vrijeme i deprimirajući prizor. Na izlasku iz zone (54km od Danilovgrada, 31km od doma Studeno, 1530mnnv) počinje asfalt na kome ćemo se zadržati samo narednih 1,5km: na kraju tog rastojanja ćemo skrenuti desno, na makadam. (Asfalt nastavlja preko rudokopa Štitovo u dolinu rijeke Gračanice i pored jezera Liverovići ka Nikšiću)

Negdje na sredini zone počinje oko 6km dug spust, pa ćemo brzo napredovati do 60. km od Danilovgrada (37km od doma Studeno, 1330mnnv). Usput prolazimo tačku sa koje se otvara lijep pogled na jezero Krupac, zapadno od Nikšića. A onda nas (iz čista mira) čeka 5,5km dug uspon preko zapustjelih kamenih i betonskih zdanja naselja Kucko brdo, pored još jednog površinskog kopa - i nazad na visinu sa

koje smo upravo sišli... Iza nase-
lja makadam postaje lošiji. Vozi-
mo kroz četinare a unaokolo se
valjaju i pjene ljuti talasi krševitih
brda.

Posle uspona se put prvo lagano
pa sve intenzivnije spušta ka do-
lini Bojovića luke. Na dnu doline
dolazimo na mjesto (68km od
Danilovgrada, 45km od doma
Studena, 1440mnnv) na kome
izlazimo na uzani asfaltni put i
produžavamo njime lijevo. (De-
sno se ide ka 7km udaljenom Ka-
petanovom jezeru.)

Kapetanovo jezero je ukras već
po sebi čudesnih Moračkih pla-
nina. Iako je ugroženo gradnjom
zidanih kućica koje kvare i ruže
nekada netaknutu idilu pored
ovog gorskog oka, čovjekova
ruka nije mogla da promijeni
savršenu ljepotu njegovog po-
ložaja i okruženja: grandiozni
prirodni amfiteatar čuva modro
vodeno ogledalo koje čitavo
nebo s lakoćom zahvata u svoj
dlan. Sjeverni zid ovog skrive-
nog brloga magije završava se
visokom terasom omeđenom
ogromnom gredom Brnjik, sa
„ložama“ za prave zaljubljenike
i planinare - oni koji se popnu do
tamo (oko 45 minuta pješačenja
kozjom stazom) mogu najbolje
da osmotre dragocjenu igru ča-
robnog štapića majke Prirode,
ali i da uživaju u još jednom je-
zeru (Manito jezero), koje je eto
riješilo da se srebrni baš tu gore.

Na putu do jezera prelazi se i
preko nestvarnog bijelog talasa

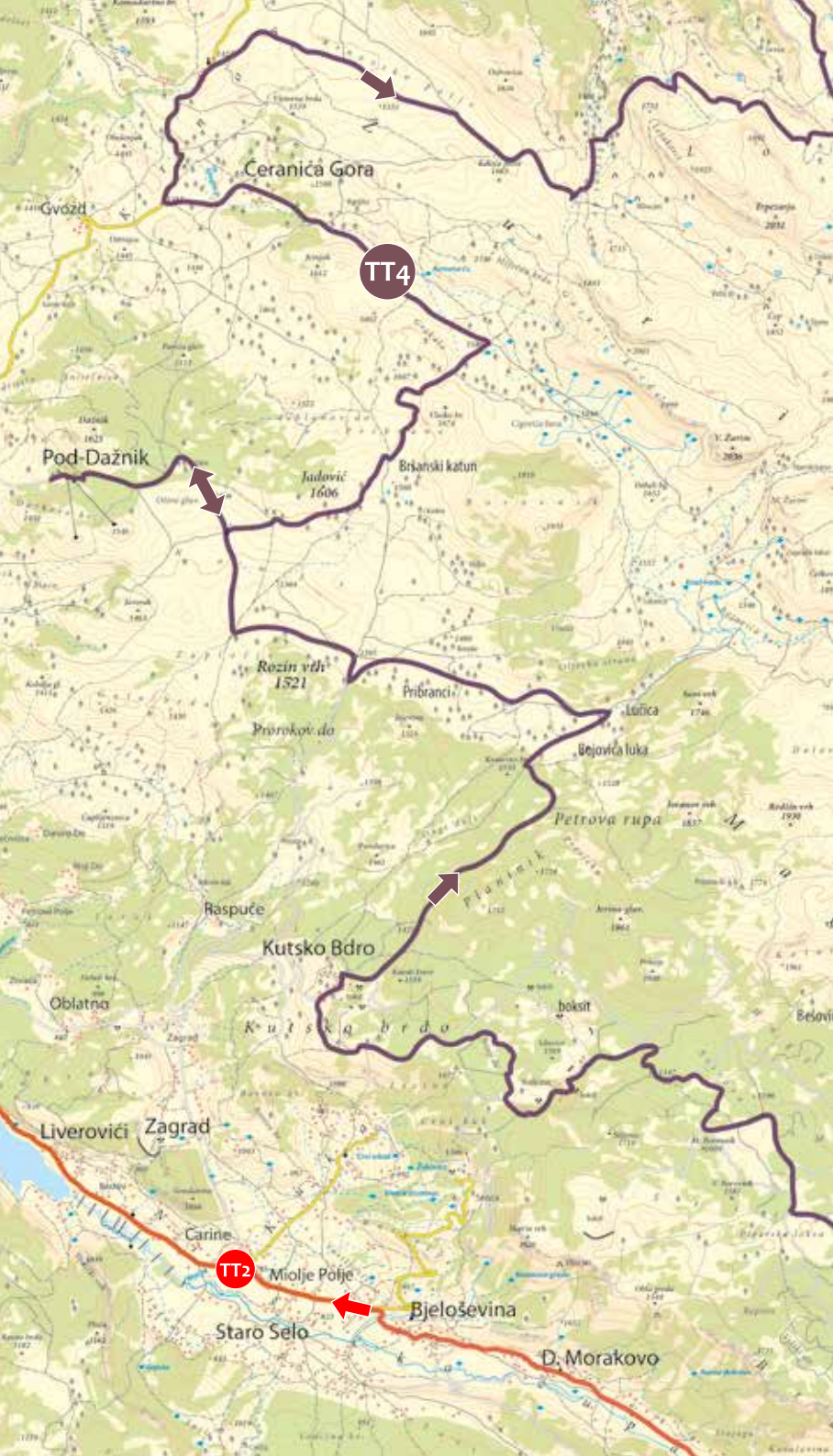
Međeđe grede. A oni koji žele još
više, mogu od jezera da nastave
niz fantastični, 11km dugi kanjon
Mrtvice do izlaska na magistralu
ka Mojkovac – Podgorica, u selu
Međuriječje. (Ovo je izlet uglav-
nom za pješake. Uporni će uspje-
ti da prođu i biciklima, ali pošto
se oni na dosta mjesta moraju
ponijeti po nekoliko metara, ovo
nije avantura za teško natovare-
ne bicikle.)

Lagano se spuštamo prelijepom
dolinom do seoca Krnja Jela (par
kuća). Nastavljajući kroz neo-
doljivi pejzaž, napuštamo asfalt
(72,5km od Danilovgrada, 50km
od doma Studena, 1400mnnv) i
krećemo lošim makadamom na
sjever, ka još uvijek udaljenom
motelu Vučje.

Na putu do tamo najprije ćemo
savladati 2km dug uspon zatrav-
ljenim putem (dobar za vožnju)
na brdo Konjsko (sa 1355 na
1485mnnv) kroz široki otvoreni
predio na kome trava jedva us-
pijeva da pripitomi oštre zube
kamena koji pokriva.

Orijentacija za kretanje nam
je visoka radio-antena koja se
vidi izdaleka, i pored koje treba
da prođemo. Oko 400m prije
nje nailazimo na kameno pojilo
Konjski ubao (desno). Na ovo
mjesto ćemo se vratiti iz motela,
i tada ćemo produžiti puteljkom
koji sada naziremo u livadi de-
sno.

Na vrhu brda ulazimo u nisku
šumicu (za pesimiste) odnosno

Ceranica Gora

TT4

Pod-Dažnik

Rozin vrh
1521

Priranci

Kutsko Bdrdo

Liverovići Zagrad

TT2

Mijlje Polje

Staro Selo

Bjeloševina

D. Morakovo

visoko žbunje (za optimiste) a malo zatim kroz već sasvim pristojnu i prijatnu listopadnu šumu spuštamo se do motela „Vučje“ u istoimenom ski-centru (80km od Danilovgrada, 58km od doma Studena, 1370m).

2

VUČJE - LOLA - BOAN

– ŠAVNIK – NEVIDIO – DUŽI
– BORIČJE – PREVOJ SEDLO
– ŽABLJAK (146KM)

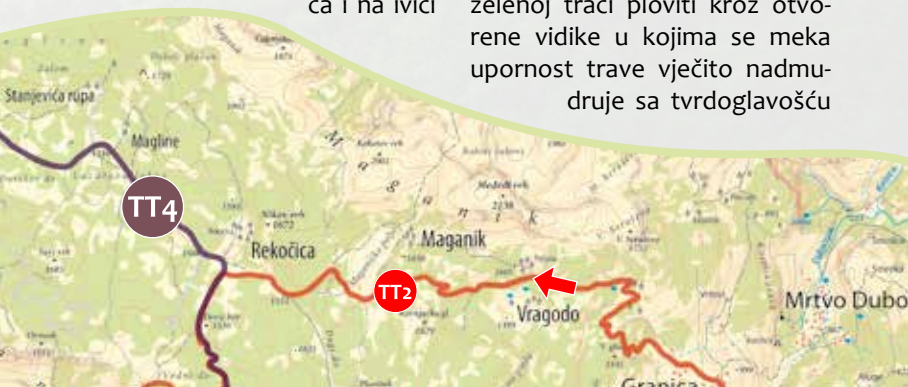
Od motela vodi asfaltni put koji se može za kratko vrijeme spustiti u Nikšić (u slučaju da nam to zatreba), a mi ćemo posle zasluženog osvježenja okrenuti nazad ka Konjskom ublu. Kao što je već pomenuto, kad stignemo do pojila skrećemo lijevo, zatavljenim puteljkom koji se tu odvaja ka istoku. Tako ćemo još malo produžiti čaroliju lebdenja u krajolik u kome redovi razbacanog kamena liče na ostatke neke Atlantide, davno potonule u more trave.

Na narednih 4,5km penjemo se u pravcu sjeveroistoka na Vlaško brdo (1610m), uglavnom po dobrom zatavljenom livadskom putu, uz komad makadama u sredini. U kraju zvanom Lukavica i na ivici

Mliječnih brda (ime bi lijepo pristajalo i negdje u „Gospodaru prstenova“), desno se diže upečatljivi greben Gackove grede a odmah iza njega vire šarene ikone ovog kraja – vrhovi Veliki i Mali Žurim (na tu stranu se takođe može do Kapetanovog jezera). Skrećemo oštro na sjeverozapad te preko katuna na Čeranića gori dobrim makadamom izlazimo u širinu Krnovog polja. Tu ćemo izaći na stari asfaltni put Nikšić-Šavnik-Žabljak (15km od motela Vučje, 1386m) i krenuti njime desno, ka Šavniku. Nepun kilometar dalje, na visini od 1370m prestaje naš spust sa Vlaškog brda i počinje uspon koji će potrajati narednih 7km – do 1620m na Kekića pločama, iznad Štirnog dola.

Samo 2,5km od izlaska na asfalt, u seocu Potrk skrećemo desno, na novu makadamsku dionicu – ova će biti duga 25km. S lijeve strane se na ovom mjestu nalazi spomenik.

Kroz zabačene daljine i dimenzije Krnovskog polja šunjamo se po solidnom, mjestimično lošijem putu. Najljepši djelovi su zatavljeni - na njima ćemo po zelenoj traci ploviti kroz otvorene vidike u kojima se meka upornost trave vječito nadmudruje sa tvrdoglavošću

kamena.

Posle strmog spusta u Štirni do (8km posle silaska sa asfalta, 1470mnm) počinjemo naporni izlazak u uzburkano prostranstvo planine Lole. U vrtlogu oblika i perspektiva mnogo je toga što ne možemo da upijemo pa brda i doline kao da se se kriju od nas: kad ih pogledamo – nestanu, i vrate se izgleda tek kad prodemo dalje. Usput (8,5km od asfalta) prolazimo mjesto sa lijepim pogledom na Konjev do, kupu vrha Gradina i dolinu Bijele koja se spušta ka Šavniku. A sasvim na horizontu na desnoj strani štrči jedan lijep poklon: najviši vrhovi Durmitora, uključujući Bobotov kuk.

Izlazak na Lolu je u stvari serija uzbrdica i nizbrdica, kroz koju polako napredujemo uvis, sve do 1820mnm na brdu Razvršje, 19km od asfalta na Krnovom polju. Put je mjestimično loš (razbijen makadam, ima i zemljanih dionica na kojima će posle kiša biti blata) ali su pejzaži izvanredno zanimljivi.

Na Razvršju počinjemo vrlo dugi spust, koji doduše opet neće biti konstantan nego isprekidan manjim uzbrdicama. Ipak: 26km silaska, na visinu od 970m, jeste lijepa vijest za umorne noge. Tokom spusta, još uvijek visoko u vrletima Gornje Morače, na gori Semolj (ispod koje izvire Morača) uključujemo se na asfaltni put Mioska – Boan – Šavnik

(25km od asfalta na Krnovom polju, 1525mnm). Ovim mirnim putem sa vrlo slabim saobraćajem začas ćemo proći selo Krnja Jela, i aterirati u mjestašce Boan (39km od asfalta na Krnovu, 1000mnm).

Miro Vuksanović, književnik rođen u obližnjoj Krnjoj Jeli, u trilogiji o Semolju divno iskiva magiju ovog kraja:

„Semolj je veliki snijeg u nametima i kapama, pod urovima u kitini. Semolj je velika magla, gusta, dimljiva, mokra, na planini, bez izduška ni prst pred nosom. Semolj je oblak crn i trom zavaljan lijenčina spušten i nedogledan. Semolj je česta trava visoka i sklaskala po prodolima i glavicama negažena. Semolj je nepregledno kameno točilo pod gredama, u stranama, u vrletima sa zmijskim košuljicama. Semolj je ogromna šuma neprolazna, stoljetna i rizična, na osojnoj strani sa izvorima i potocima, pod jatima najlepših ptica, u vučjem zavijanju. Semolj je planinska zemlja, iz nje rastu riječi.“

Šezdesetak stanovnika, prodavnica (dobrodošla), kafana (zavisno od ukusa, možda takođe dobrodošla), hotelčić koji ne radi, i spokojni drijemež u prijatnoj dolini rečice Tušinje - to je Boan. Za putnika na biciklu koji je upravo prošao gudure u Gornjoj Morači: metropola.

Na izlasku iz Boana je raskrsnica puteva za Šavnik i Žabljak (mi

ćemo lijevo, ka Šavniku), nasred koje stoji drvena bandera, lokalna znamenitost i glavni paragraf Zakona o saobraćaju na ovom mjestu. Treba je imati u vidu ako nas je kojim slučajem noć uhvatila na putu, ili ako je zbog umora mrak ranije pao na oči.

Tri kilometra iza raskrsnice (4km od hotela u Boanu) Tušinja se uliva u rečicu Bukovicu a ova se, kao da je nešto ukrala, brzo zavlači u uzani kanjon. U blizini ušća, par stotina metara iza mosta kojim prelazimo preko Bukovice, lijevo se odvaja put ka manastiru Podmalinsko sa crkvom Svetog Arhangela Mihajla, podignutom u 13. vijeku.

Legenda kaže da je tokom gradnje manastira Morača, kamen iz kamenoloma u selu Tušinja kod Boana doturan na gradilište iz ruke u ruku, dvadeset kilometara dugom živom linijom. Kada je manastir završen, od kamena preostalog u rukama ljudi u liniji sagrađen je manastir Podmalinsko.

Podmalinsko (ime dolazi otuda što se nalazi ispod sela Malinsko) je mnogo puta rušen i popravljan. Poslednji put zapustio je tokom Drugog svjetskog rata a obnovljen je 1998. godine.

Okolo 300m posle skretanja za manastir završava se naš dugi spust (970mnnv), i počinjemo tri i po kilometra dug uspon (na 1160mnnv), posle koga ćemo opet

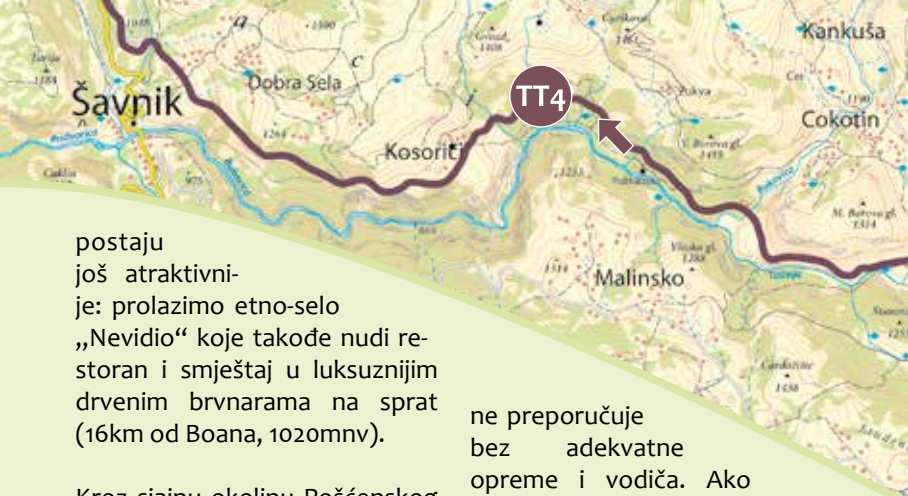
nizbrdo, ka Šavniku. Hvatajući visinu nad Bukovicom, na 5km od hotela u Boanu prolazimo divan (kad ima dovoljno vode) vodopad kojim lokalni potok pada u kanjon. Ispod nas se na ovom mjestu nalazi i manastir.

Na spustu ka Šavniku, sa tačke 10km udaljene od Boana imaćemo lijep pogled na Šavnik. Na velikoj raskrsnici iznad Šavnika (13km od Boana, 980mnnv) skrećemo desno, ka Komarnici i Petnjici.

Naša ruta nas neće provesti kroz Šavnik, ali oni koji požele da ga posjete mogu na ovoj raskrsnici da produže lijevo. Odatle do ovog mjestašca ima oko 3km, nizbrdo (visinska razlika je 130m). U Šavniku postoji par prodavnica i motel.

Sjajni uzani i pusti asfalt spušta nas u Petnjicu, do memorijalnog kompleksa posvećenog Vuku Karadžiću, a onda penje do novog puta Šavnik-Žabljak. Na ovom posljednjem dijelu prolazimo raskrsnicu na kojoj nam se s desna priključuje ruta TT2 – tokom narednih 14km njena trasa će se poklapati sa trasom naše rute.

Tu magistralu ćemo samo prešći – nastavljamo kratkom, strmom asfaltnom uzbrdicom ka etno-restoranu „Jatak“ (nude i smještaj u malim drevnim brvnarama), kroz divni, uvijek svježije zeleni predio. Iza „Jataka“ stvari

postaju još atraktivnije: prolazimo etno-selo „Nevidio“ koje također nudi restoran i smještaj u luksuznijim drvenim brvnarama na sprat (16km od Boana, 1020mnnv).

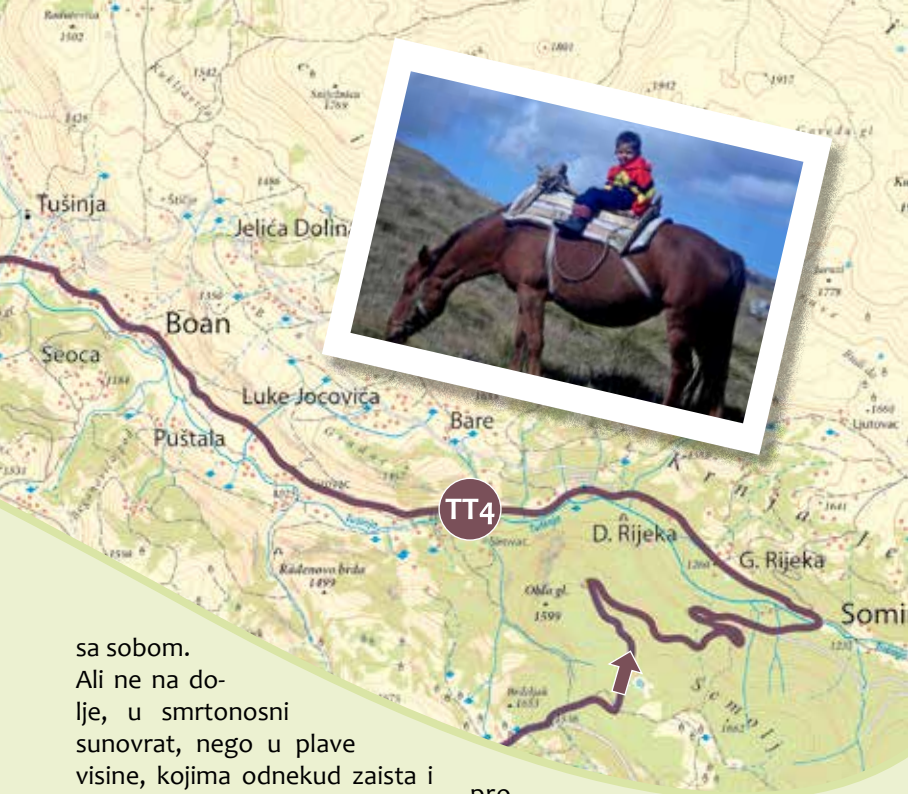
Kroz sjajnu okolinu Pošćenskog jezera spuštamo se u nedaleko dno kanjona Komarnice, a tamo ćemo se naći pred ulazom u jedno od čuda Crne Gore - kanjon Nevidio.

Kanjon Nevidio (ili Nevidbog, kako ga zovu stanovnici ovog kraja, jer u mnoge njegove djelove sunce nikada ne dopire) je, kako se tvrdi, posljednji osvojeni kanjon u Evropi: tek 1965 godine je ekipa PD "Javorak" iz Nikšića uspjela da prođe ovim oko 1700m dugim i par stotina metara dubokim usjekom, na nekim mjestima tako uzanim da bi se gore na vrhu gotovo mogao preskočiti. Kanjon neobuzdano krivuda dok Mala Komarnica otkriva svoju tajnu pjeneći se na njegovim kaskadama i bukovima (visinska razlika od ulaza do izlaza je 125m). Da bi se ta jedinstvena ali i surova ljepota vidjela, potrebno je na više mjesta skakati u ledenu vodu i plivati, pa se u kanjon ne ide bez neoprenskog odijela. Nije potrebna velika fizička i tehnička spremnost, ali se prolazak

ne preporučuje bez adekvatne opreme i vodiča. Ako poželite da se upustite u ovu avanturu (a trebalo bi, jer je onaj koji su je doživjeli svrstavaju među najbolje u životu), raspitajte se u etno selu.

Na rakersnici na kojoj se desno odvaja put ka gornjem dijelu Komarnice (900m od etno-sela, 1000mnnv) skrenućemo lijevo, na oštar uspon ka mostiću iznad kanjona. Odozgo se može baciti pogled na početni dio Nevidia. Još bolji je "tajni" vidikovac ka kome se kreće oko 800m posle mosta, pješačkom stazicom koja se odvaja sa lijeve strane puta a duga je oko 300m.

Iako našto blaži, naš uspon je i dalje zahtjevan. Prolazimo ispod magične litice Žute grede čije se šareno lice nadvija nad nama, i njenu težinu osjećamo na sebi. Put koji se pred nama stalno rađa u posljednjem trenutku, razapet je na jednom mjestu na stjenoviti pramac što ludo štrči nad ponorom s lijeve strane. Taj kljun, zajahani dio litice, upinje se da odvoji naš dio svijeta i odvuče ga

sa sobom. Ali ne na do-
lje, u smrtonosni
sunovrat, nego u plave
visine, kojima odnekud zaista i
pripada - više nego običnoj ze-
maljskoj drobi kamena, i njenom
usudu da pada...

Na našem visokom putu iznad
donjeg dijela kanjona Komar-
nice, uspon se završava na tre-
ćem kilometru od etno-sela
(1090m_{nv}), a na 4,5km stiže-
mo do prodavnice u selu Duži
(1060m_{nv}). U blizini nema dru-
gih kuća - one su stidljivo skrive-
ne unaokolo. Ali tu su svi kvali-
teti koje pravi putnik toliko voli:
dugačka starinska tezga i zidovi
prekriveni policama koje od srca
nude sve što bi čeljad na ova-
kvim mjestima mogla (ili smogla
hrabrosti) da poželi. Ono što ku-
pimo (a i ono što smo donijeli)
možemo odmah da odmotamo,

pro-
miješamo
ili isjeckamo, i pojedemo za sto-
lom koji tu takođe postoji. Ako
su nam potrebni escajg i komad
tanjira, dobićemo i to. Ovo jed-
no od onih rijetkih mjesta koja,
dok god postoje, ne mogu biti
osvojena turističkom modom,
zato što moraju da budu sastaja-
lište, lokalni informativni portal,
mjesto za razmjenu informacija
o živima i mrtvima... Šta imamo
da kažemo, možemo da kaže-
mo ovdje. Šta treba da čujemo,
čućemo ovdje. Sve u svemu, po-
sjeta ovom tipičnom predstavi-
ku tradicionalnog crnogorskog
shopping mall-a je obavezna,
čak i za one koji nisu ni gladni ni
žedni.

Oko 600m posle prodavnice lijevo se odvaja puteljak (pa onda staza) koji vodi u kanjon. To je prilika da se pješice siđe u njegov dio koji je rijetko posjećen. A uz dobru kondiciju, umjeren prtljag na biciklu i dovoljno strpljenja, još zanimljivija avantura bi bila spust u kanjon sa čeličnim konjićem pored sebe, prelazak Duškim mostićem na drugu stranu, i uspon istom pješačkom stazom u Župu Pivsku. Tamo se izlazi na zabačeni asfalt, i kroz fantastičnu dolinu breza brzo stiže do sela Gornja Brezna te etno sela "Montenegro" i "Mladost". Na kraju se starim putem za Plužine možemo ponovo vratiti na našu trasu. Ovo je ipak poduhvat za ekstremnije putnike na dva točka a u svakom slučaju prije silaska u kanjon se kod mještana obavezno treba raspitati o stanju staze i samog mostića.) Za one kojima bude odgovaralo da prespavaju u Dužima: od prodavnice lijevo ka ivici kanjona vodi put kojim se posle oko 500m dolazi do mjesta pogodnog za kampovanje. Usput treba obratiti pažnju na divne stare kamene kuće...

prolazimo pored lijepe crkve na seoskom groblju (desno). Na tri km od prodavnice i na 1020m n.v. počinjemo skoro 9km dug uspon koji će se završiti iza sela Dubrovsko, na Zmijskom kršu (1340m n.v.). A pošto na ovom dijelu vozimo uz samu ivicu kanjona, nekoliko stotina metara dalje naići ćemo na tačku sa koje se otvara dobar „uvid“ u trista metara dubok ponor pod nama.

Škola u raštrkanom Dubrovskom (1060m n.v.) je na 10km od etno sela. Na 13km od etno sela prestaje asfalt i počinje 7km duga makadamska dionica (uglavnom solidan i samo povremeno lošiji nevaljan put). Ponovo se približavamo ivici kanjona: čitava tri kilometra put hrabro puži samom ivicom ponora, od koga će nas uglavnom dijeliti samo uzani zid stijena. Tako stižemo i na Zmijski krš, odakle ćemo nizbrdo na narednih 5km.

Za najbolji pogled u kanjon – sad već Pivskog jezera - treba se na 18km od etno sela niz kamenitu livadu ispod puta spustiti do tačke sa koje ćemo moći istovremeno da vidimo i uzvodni i nizvodni komad jezera - sjajan „stereo“ atak na memorijske ćelije. Sa druge strane kanjona se dižu visovi Mušnice.

Do asfalta ponovo dolazimo na 15km od etno sela, na visini od 1130m. Kilometar dalje prolazimo stidljivo seoce Bezuje

Na 1,7km od prodavnice

(1030mnnv), a na 18km je raskrsnica na kojoj se lijevo i nizbrdo odvaja put u kanjon. (Na drugoj strani se taj put penje ka etno selu „Izlazak“ i izlazi na stari put Plužine - Nikšić). Na tu stranu odlazi i ruta TT2 tako da se ovdje rastajemo sa njom, nastavljajući desno i uzbrdo ka seocu Dubljevići.

Teren je čist karst pa ni u Bezuju ni u blizini nema žive vode, i to je najbezvodnije selo u cijeloj Pivi. Kuće ispod streha imaju velika korita za hvatanje kišnice i topljenje snijega.

Nekoliko stotina metara iznad raskrsnice je mjesto sa odličnim pogledom na Pivsko jezero koje se modri u dubini, a na 3km od raskrsnice je tačka sa vjerovatno najboljim vidikom na cijeloj etapi od etno sela Nedajno. (Do naj-

boljeg mjesta krenuti - naravno pažljivo - po ivici litice, oko 50m od puta). No ovdje postoji još nešto: meka livada ispod puta je izuzetno mjesto za kampovanje. Probuditi se ovdje, otvoriti ulaz šatora i biti „oduvan“ eksplozijom fantastičnog vidika – da li je potreban bolji razlog da planiramo noćenje na ovom pustom, magičnom mjestu?

Na prevoju u Dubljevićima se na visini od 1340m završava naš uspon sa raskrsnice (21km od etno sela Nevidio, 3,7km od raskrsnice). Seoce je smješteno u pitomom dlanu visoko iznad kanjona, a njegova lijepa crkva nudi i veliku nadstrešnicu sa mjestima za sedenje – korisno u slučaju kiše.

Podatak da smo se tek sada vratili na visinu Zmijskog krša neće

nas naročito oduševiti, ali čitava dionica od etno sela Nedajno dovde je bile veoma lijepa i vjerovatno smo uživali čak i na onim mjestima na kojima smo se dobro oznojili. Ukusi su različiti, ali ovaj dio rute TT4 će mnogi vjerovatno svrstati među najprijatnije i, na neki nenametljiv način, najljepše na TT rutama.

Svako zadovoljstvo se kažu plaća, pa ni ovo nije izuzetak: malo više od kilometra iza prevoja, na ulasku u raštrkano selo Borkovići skrećemo desno na makadam (1310m_{nv}) a odatle nas očekuje naporna dionica duga 13 km, preko brda i dolova, po često lošem putu.

Svetozar Tomić u knjizi „Piva i Pivljani“ 1946. godine o Dubljevićima piše:

„Selo nema žive vode, piju kišnicu i sniježnicu (topljenicu). U selu ima jedna privatna gustijerna i iz nje se daje seljacima voda samo o slavi i kakvom veselju. A o Borkovićima: „Kuće su u grupama rasturene po glavicama a ne u dolinama zbog velikih smetova (nameta). U dolinama su njive. U selu nema nigde drveta; zimi gone drva iz Brijega.

U Borkovićima su kuće prizemljuse u kojima žive čeljad i stoka zajedno, i one liče na drobnjačke staje. Nad sobom je, na tavanu, u pregradi žito u koševima i ostava, a nad pregradom za konje i goveda je pregrada za ovce. Tavan je vezan za kuću proskomom, a ovce na tavan ulaze kroz vratanca, koja su načinjena na krovu, s gornje strane, pri dnu streje. Ako je kuća prizemljusa cela nad zemljom, onda

su na njoj dvoja vrata: jedna za čeljad a druga za stoku, inače su jedna vrata.”

Počinjemo strmom uzbrdicom dugom par stotina metara, po krupnom, nevaljanom kamenju na putu. U dolu koji se otvara iza na trenutak ćemo predahnuti, a onda slijedi nešto manje od 3km dug uspon na Visoku glavu - prvo i najteže od brda koja su nam se iz čista mira, neopravdano i ničim izazvano, ispriječila na putu. U donjem dijelu je put lošiji, a u završnom dijelu (gdje je i uspon blaži) nešto bolji. Na prevoju (1550m, 3km od asfalta) desno od puta ćemo uočiti ostatke ljudskom rukom rađenih kamenih formi.

Sa prevoja se po KDSIV sistemu (Koliko Da Izgubimo Visinu) spuštamo niz drugu stranu, gubeći s mukom zarađeni komad neba. Put je ovdje veoma loš – rastresito kamenje koje traži iskustvo na biciklu. Predio je surova, strašna, bezvodna pustinja – ne da na sebe, ni u njemu lako živjeti, ali ne da lako ni proći sobom...

Dolje, u travom zastrtom Draškovom dolu, je katun (4km od asfalta, 1430mnmv). Odatle krećemo u goredoliranje kroz dolove (prvi dio, dug oko 1km, je najteži). Tu i tamo po koje s mukom iskrčeno parčence zemljišta na kome umjesto kamenja raste krompir (na ovoj visini ne može da rodi ništa osim ječma, raži i heljde, a od povrća samo kupus

i krompir), i eto nas na brdu Jarčište.

Na 7km od asfalta u Dubljevićima čeka nas malo iznenađenje: pojavljuje se najprije odličan makadam, pa asfalt. Lijepa stvar, posle onoga što smo prošli. A par stotina metara dalje je prevoj (1472mnmv) – ponovo krećemo nizbrdo.

Predio kojim prolazimo je u stvari visoki tavan, pramac koji siječe dubinu na račvanju kanjona Pive i duboke pukotine Pirnog dola. Ivica kanjona nam je oko 500m s lijeve strane, a u Pirni do upravo počinjemo da padamo. Do seoca Boričje, dolje na dnu, ima 3km i 250 metara visinske razlike. Baškareći se na udobnom dušeku asfalta niz brdo koje se prikladno zove Brdo, brzo ćemo stići do tamo.

Seoce Boričje uplašeno ćuti na dnu ogromne pukotine – ako li kine ili se samo zakašlje, mogu se one grdne strane sručiti dolje i zatrpati ga kao da nikad nije postojalo. Kao što foka mora da održava rupu u ledu da bi mogla da diše, tako i Boričje odozdo stalno posmatra uzani komad neba koji mu je preostao, i brine se da ga tom čežnjom odbrani i održi. Otuda valjda mještani drže glave visoko podignute - liči na ponos, a u stvari je prijeka potreba i ozbiljan posao gledanja uvis...

Na raskrsnici u selu (1230mnmv, 10km od asfalta u Dubljevićima)

spajamo se sa rutom TT1 koja nam dolazi s lijeva, kroz Pirni do i iz pravca Plužina (asfaltni put i nizbrdica omogućavaju da se do tamo brzo stigne). Skrenućemo desno i početi 3km dug, težak makadamski uspon uz sjeverni zid Pirnog gola, preteću liticu Ždrijelo. (Ovo je osim toga i početak dugog penjanja u naručje Durmitora: tokom sledećih 21km ćemo se popeti na 1900 metara visine. Ipak, ova prva 3km su najteži – kasnije ćemo imati blaži nagib i asfalt.)

Put brzo postaje lošiji (neuvajan) a dalje će se smjenjivati bolje i lošije dionice (i jedne i druge kratke) uz malo zemlje prljuše tu i tamo – jedino će postojano biti naše stalno napredovanje u visinu. Predio je niska šuma po ivici brda kroz koju se stalno i uporno probija pogled na dolinu ispod nas). Poslednjih nekoliko stotina metara su najteži, odnosno ekstremni: nagib je 15-20%, a makadam loš.

Konačno izlazimo na uzani, puсти asfaltni put Žabljak – Trsa, na kome skrećemo desno. (Ruta TT1 ovdje odlazi lijevo, ka selu Trsa). Kilometri ispred nas su jedna od najljepših etapa na svim TT rutama u Crnoj Gori: vijuganje kroz često nezemaljske krajolike, pod visokom krunom najviših durmitorskih vrhova, iskustvo je koje se pamti čitavog života.

Kad budemo stigli do još uvijek udaljenog Žabljaka proći ćemo

u stvari samo južnu polovinu nevjerojatnog „durmitorskog kruga“ – puta koji opasuje krunu ove planine. Da bismo ga iskusili u cjelini, od Žabljaka treba da slijedimo rutu TT4 koja će nas preko prevoja Štuoc, kanjona Sušice i sela Nedajno i Trsa, dovesti ponovo na mjesto na kome smo sada. Cio krug je dug oko 80km a ukupni uspon je oko 2500m – ali svaki metar i svaka kapljica znoja vrijede truda, pa vam ovu vožnju preporučujemo „iz sve snage“!

Moćna tektonska djelovanja i lednička erozija stvorili su na južnoj strani Durmitora predio koji jedva da pripada našoj planeti. Šiljati tornjevi i lednički cirkovi, duge masivne grede, izlomljeni i tvrdoglavi oblici, usamljeni ratnici i „okamenjeni svatovi“, drčni i plahoviti, nakićeni i jednostavni, surovi, mali, veliki, prijeteći, ravnodušni, zaszeli na tankoj liniji između raja i pakla – cio jedan kameni narod se ovdje izdaleka sakupio na nekoj skupštini kojoj niko ne zna svrhu, i niko ne zna koliko će potrajati.

Gdje prije gledati? U kamene katedrale i zvonike litica koji se prolamaju nad nama, u bizarne, u vertikale izvrnute slojeve stijena i trave na Prutašu? Ili na hrabre krpe pašnjaka - ostrvca pitomine i blistavi nakit u vrtlogu kamena, na kojima volovi umiju da zauzmu visoke čuvike i tamo se okamene, uživajući (jasno se vidi) u pogledu? Ili treba gledati ispred sebe, na prelijepi put koji neo-

doljivo i veselo skače tamo-amoo i gore-dolje kroz sunca i visine, tako da ne propustimo ni djelić uživanja u naginjanju bicikla ova-mo i onamo, dok kroz gromoglasnu tišinu usmjeravamo srećno zujanje naših točkova?

Spuštamo se u kameno klučanje Todorovog dola, na izlazu odatle i ne primjećujemo uspon na Prijespju nego ispod propete grede Krecmana već hrlimo kroz Vode-ni do, nizbrdo do odmorišta kod izvora Šarban. Pogled na Prutaš je najbolji sa tačke na 11,5km od izlaska na asfalt na Ždrijelu. Kroz „vrata“ na 15,5km kulja najbolji pogled na ogromni, veličanstveni amfiteatar Dobrog dola.

Od Šarbana (1720mnnv, 17km

od Ždrijela) čeka nas poslednji dio uspona, do prevoja Sedlo (1908mnnv). Tokom uspona prolazimo mjesto na kome nam s desna dolazi ruta TT2. Sa prevoja će nas ošiniti pogled na dvije strane svijeta, obe tako neodoljive da će biti neizbježna ona vrsta vrtoglavice kojom nas razboli svako neobuzdano i rasipno kuljanje ljepote kroz prostor i vrijeme. Prevoj je jedno od najljepših mjesta u Crnoj Gori i jedna od dvije najviše tačke do kojih nas asfalt može dovesti (druga je na Štuocu, na suprotnoj strani Durmitora, na ruti TT1).

Posle 21km penjanja sa visine od 1230m u Boričju, zaslužili smo i drugu bogatu nagradu u kojoj ćemo uživati na narednim kilo-

metrima, dok silazimo u izvanredni pejzaž Pošćenske doline. Na njenom izlazu čeka nas njen zaštitni znak, njen Kolos i Faroski svetionik - ogromni i prkosni prst vrha Stožina. No do tamo ima još nekoliko kilometara klizanja

po strmoj strani krune Durmitora, na kojoj blista drago kamenje 2500m visokih vrhova. Mi vam evo dajemo šansu da se unaprijed spremite za te kilometre, otkrivajući vam tajnu: pažljivo ih i lagano sakupljate, jer ih godinama nećete potrošiti. I osvrćite se što više, jer je ovdje ono što ostaje iza nas isto toliko veličanstveno koliko i ono što hrljka nama.

Oko kilometar i po od Sedla možemo da obnovimo zalihe vode na izvoru Studenac (desno ispod puta, obilježen tablom.) A kad zaduvani i iscrpljeni od srećnog iskustva što se prosulo na nas obidemo korijen Stožine, do varošice Žabljak ostaje nam još nešto više od 11 prijatnih i "lebde-

ćih" kilometara. (Od Sedla je to 15km.) Na 6km od prevoja prolazimo kamp sa bungalovima.

Do Žabljaka ćemo se ponovo kotrljati granicom dva carstva: lijevo oštri zubi Durmitora, desno nježno zatalasani, nepregledni pašnjaci na visoravni Sinjavine. Posljednjih 5km prelazimo po glavnom putu iz Nikšića (sobračaj nije toliko intenzivan da bi nam značajnije smetao) i on će nas konačno uvesti u Žabljak (1454mnv).

Grieh je istog dana napustiti Žabljak, najviše urbano naselje na Balkanu - na sajtu www.zabljak.montenegro.travel pogledajte zašto...

3

ŽABLJAK - NJEGOVUĐA - SINJAVINA - VRATLO - LIPOVO - KOLAŠIN (78KM)

Uputićemo se na istok, asfaltnim putem za Đurđevića Taru i Pljevlja na kome saobraćaj može biti intenzivniji u jeku turističke sezone, ali to ne bi trebalo da bude u mjeri koja bi nam smetala. Taj put lagano i mirno vijuga kroz Tepačko polje i zelene visoravni Durmitora, a mi ćemo njime do skretanja za selo Njegovuđa (10,5km od centra Žabljaka, 1300mnv). Tu se rastajemo od rute TT2 koja nastavlja pravo, ka kanjonu Tare.

Malo ispred centra sela nalazi se raskrsnica (2,5km od glavnog puta) na kojoj ćemo skrenuti lijevo (odavde ćemo računati dalja rastojanja), i otpočeti naš pedeset kilometara dugi put preko visoravni Sinjavine.

Prostor u koji ćemo zaći vrlo je slabo naseljen, i to samo u vidu katuništa. A samo od kasnog proljeća do kraja ljeta možemo očekivati da ćemo nekoga naći u katunima. Signal mobilne telefonije ne pokriva veći dio Sinjavine a usput ćemo proći samo par izvora (to na prvoj i poslednjoj trećini puta). Sve ovo treba imati u vidu i sa sobom ponijeti hrane i vode za najmanje jedan dan.

Prije nego što nastavimo ka dalekom Kolašinu, vrijedi razmisliti

o vrlo lijepom deturu do Zmičkog jezera, udaljenog samo 3km. Put do tamo je predivan (na jednom dijelu vodi i kroz šumu zlatnog bora) a u jezerskoj trsci i na lokvanjima leži debeo sloj mira. U okolini jezera ima diskretnih vikendica i mnogo lijepih mjesta za kampovanje (samo treba imati sa sobom vodu i hranu). Do jezera idemo asfaltnim putem koji se odvaja desno, tristotinak metara posle gore pomenute raskrsnice).

CRNOGORSKI TIBET

Sinjavina ili Sinjajevina (u rešavanju ove stalne dileme neće pomoći ni žitelji njenih katuna: Sinjavina bi trebalo da bude staro ime) je vrlo specifična planina. Naslonjena na Durmitor i okamenjena iznad kanona Tare i Morače, ova prostrana, zata lasana krečnjačka visoravan sa malo šuma, oblikovana lednicima i erozijom, predstavlja najveći masiv u Crnoj Gori (dužina 40km, širina 15km) a takođe je i praktično najveći crnogorski pašnjak. Prati ostale Dinaride pružajući se pravcem istok-zapad, na prosječnoj nadmorskoj visini od 1600-1700m. Na Sinjavini postoji šest vrhova viših od 2000m, a najviši je Babin zub (2277mnv). Omeđena je vodenim prstenom (rijekama Tarom, Moračom, Tusinjom i Bukovicom) a ukrašena sa dva gorska oka: Zmičkim jezerom (u blizini Njegovuđe) i Zabojskim jezerom (iznad dijela kanjona Tare zvanog Dobrilovina).

Putevi su uglavnom solidni makadam, mada ćemo često nailaziti i na kraće lošije dionice (slabije uvaljani makadam po kome se teže vozi ili čak stjenovita podloga). U slučaju kišnog vremena međutim, ne mora se mnogo brinuti o blatu.

Sinjavina je pomalno mrgud i namćor - oblaci su ovdje češći nego na drugim mjestima, i obično se zadrže malo duže nego na drugim mjestima. Takođe je jedno od onih mjesta zbog kojih snažno preporučujemo da se na TT rute ne kreće bez GPS-a. Iako su rute kompletno obilježene putokazima, nikad se ne zna da li će svaki od njih stajati na svom mjestu, a bez toga se skoro na svakoj od brojnih raskrsnica u ovom slabo naseljenom prostranstvu može otići na pogrešnu stranu. Veći dio Sinjavine nije pokriven signalom mobilne

telefonije.

Oko 1,5km od raskrsnice počinje lagan uspon na Zelenu goru (1430m), kroz lijepu četinarsku šumu. Posle 4km izlazimo iz šume u prostranu tepsiju oko raštrkanih zaseoka Pribranci i Đedovo Polje. Okolina je ovdje veoma lijepa, a vožnja uzanim, pustim asfaltom prija u svako doba dana. Sa prve trećine polja kreće 9km dug, postepeni uspon ka selu Gomile.

Usput u selu Studenci dolazimo na kraj asfalta (11,5km od Njegovuđe, 1610mnnv) i nastavljamo solidnim (povremeno lošijim) makadamom. Oko 700m dalje je odličan izvor (lijevo pored puta) po kome je i selo dobilo ime. Oko kilometar dalje (13km od Njegovuđe) skrećemo desno, na put ka Gomilama.

Kraj uspona je na 1730mnnv, na prevoju sa koga se spuštamo u nedaleko seoce – nekoliko kamenih kuća sa limenim krovovima (15,5km od Njegovuđe). No tako male kolike su, Gomile su se nekada dičile titulom najvišeg stalnog naselja na Balkanu. Sada se tu ne živi tokom dugih i teških zima, pa je i titula otišla negdje drugo.

Spuštamo se u prostrano Šaransko polje (1640mnnv), ispod dva vrha čija su imena možda najsažetiji na svijetu opisi zimskih uslova koji vladaju na nekom mjestu: Veliki i Mali kurozeb.

Predlog za još jedan vrijedan detur: odlazak do Zminičkog jezera, skrivenog bisera Sinjavine. Makadamski puteljak koji vodi do tamo odvaja se u polju, lije-

vo na raskrsnici ispod Kurozeba 17km udaljenoj od Njegovuđe. Odatle do jezera ima 10km.

Od Zabojskog jezera se šumskim putem može brzo spustiti na asfaltni put koji kroz kanjon Tare vodi ka Mojkovcu (u dijelu zvanom Dobrilovina, takođe 10km).

Iz Šaranskog polja se izvlačimo 1,5m dugim usponom koji nas pored usamljenih ostataka velike kamene kuće (19,5km) izvodi na raskrsnicu na Pločama (20km od Njegovuđe, 1700mnnv). Tu se ponovo srećemo sa rutom TT1 koja nam dolazi s desna i produžavamo lijevo na jugoistok, lagano se spuštajući u Kričačko polje.

Teren je i dalje odjeven u pristojno travnato odijelo, ali je ono na mnogim mjestima pohabano i

iznošeno, tako da iza zakrpa na sve strane proviruje „postava“ od ljutog kamena. Pusto je, tek ćemo tu i tamo proći po koje zaboravljeno domaćinstvo ili katun. Krajolik je neobičan i izvanredan: lavirint niskih, krševitih brda pokrivenih samo travom i jezercima poljskog cvijeća. Kad jutarnje sunce iskiva vrcave iskre sa tih mekih oblina, sve unaokolo ključa veselošću - eto nam prijatnog nemira u duši koji će nas tjerati da se krećemo, i otkrijemo šta je iza narednog brda.

Malo gore pa malo dolje, malo pristojnog puta pa malo plivanja po uzburkanoj kamenoj traci - tako izgleda vožnja po ovoj nepreglednoj pučini. Ogromni zeleni talasi valjaju se do horizonta, ali naš krhki brodić sa dva točka uspješno naviga po njima, spašavajući se iz dolja, pobjednički izlazeći na kreste. Jedino što se

ne mijenja jeste jedinstvena čar predjela kroz koje prolazimo, i u kojima je skoro marsovska surovost pejzaža pomiješana sa poetičnim vezom trave i cvijeća: ponegdje je samo jedna krpica krhkih stabljika i plavih, žutih i bijelih latica dovoljna da zauzda i primiri ritanje krša po kome je pokapala. Sinjavina je svijet mimo svakog svijeta, planeta za sebe, prostor kraških polja i niskih zaobljenih vrhova kojim se može danima tumarati, magija i san svakog pustolova žednog divljine i samoće, hrapavi i grubi raj - i biće izvor naše inspiracije, poštovanja i strepnje na svakom kilometru koji pređemo na njoj.

U Kričačkom polju proći ćemo još jednu kamenu ruševinu (22,5km od Njegovuđe). Onda još jedno brdo, i eto nas u narednoj dolini, Staračkom polju. Na njenom početku se nalazi katun Rovčanin

(26km od Njegovuđe, 1640mnnv) koji je aktivan od proljeća, čim put postane prohodan (mašina za čišćenje snijega obično stiže dovde). Domaćini su ljubazni na onaj iskreni gorštački način, a nikad nisu bez vrhunskog mlijeka, kajmaka, pršuta, slanine i svježe pogače. Osim toga, kod betonske zgradice na brežuljku iznad katuna možemo da uhvatimo signal mobilne telefonije. (Rovčani će nam objasniti gdje tačno treba stati – zona prijema je obično par metara duga :)

Iza Staračkog polja i iznad katuna Podstarac rastajemo se (ne zadugo) sa rutom TT2 koja odlazi na jug (32km, 1740mnnv), dok mi produžavamo pravo, kratkim strmim usponom u pravcu istoka. Na vrhu tog uspona naći ćemo se na tavanu Sinjavine, odnosno na najvišoj tački našeg prelaska preko te visoravni

(1780m), i nadalje nas očekuje samo pristojno goredoliranje - dugih i teških uspona neće biti.

Obilazimo vrh Debela glava i zaokrećemo na jug (na satelitskim snimcima ovaj predio liči na Mjesečevu površinu, uključujući desetine malih kratera i „meteora“...), pa posle nekoliko kilometara stižemo do raskrsnice na kojoj se nalazi izvor Smrdan (43km, 1740mnnv). Ne treba suditi po imenu: voda iz izvora je hladna i pitka. Ovdje se ponovo spajamo sa rutom TT1 koja dolazi s desna.

Okolo 400m dalje je prevoj Vratlo sa koga krećemo na dugi spust u uzanu, dugu i prekrasnu alpsku dolinu sela Lipova. Silazimo sa njenog sjevernog kraja, pored vrha Pekova glava (1872mnnv) koji se diže s lijeva. Silazeći niz Vratlo i brojne serpentine puta,

lagano uranjajući u ovaj izvanredni prostor tačno po njegovoj osi, uživacemo u laganoj promjeni pogleda i perspektiva. Dolina je sa sjeveroistočne strane zatvorena masivom Pekove glave, Jablanovog vrha (2203m^{nv}), Savine grede (2101m^{nv}) i Sudenačke glave (1907m^{nv}) a sa zapadne Šupljačom (2011m^{nv}), Vranovom glavom (2215m^{nv}) i Babinim zubom (2277m^{nv}). Sinjavina se tako od nas oprašta vatrometom svojih najviših vrhova i prepušta nas njihovom spektakularnom kontrastu - pitomini doline Lipova.

Na završetku dijela sa serpentinama prolazimo pored izvora Ropušica (5km od prevoja). Spust je nadalje blag, a na 7,5km od prevoja (51km od

Njegovuđe) stižemo do početka asfalta. Kilometar dalje, na okraju sela Gornje Lipovo, stoji šarmantna i originalna kafanica "Hajdučka pećina" u etno-stilu, odlično mjesto za predah.

Naš dugi silazak sa Sinjavine završava se izlaskom na magistralu Mojkovac - Kolašin - Podgorica (930m^{nv}, 62km od Njegovuđe, 18km od prevoja Vratlo, visinska razlika u odnosu na prevoj 810m).

Na magistrali ćemo skrenuti desno, ka Kolašinu. Saobraćaj je ovdje intenzivan i vozi se brzo, ali posle samo 2km na raskrsnici u polutunelu iznad Tare skrećemo lijevo (oprezno - ovo je posebno nezgodno mjesto), ka nedalekom centru Kolašina (953m^{nv}, 65km od Njegovuđe).

U gradiću sa oko 3000 žitelja, nekadašnjoj turskoj karavanskoj stanici na putu od primorja ka sjeveru -

ru i poprištu mnogih bitaka, za koji se dobro zna da je „malavaroš-al'-je-fina“ proći ćemo kroz centar i pješačku zonu. Tu se svakako vrijedi zadržati, da uživamo u atmosferi, restoranima i baštama kafea, a nadasve se preporučuje učestvovanje u večernjem korzou. Kolašin svakako nudi još i više od ovoga - od zanimljive historije i sjajnog botaničkog vrta Danijela Vinceka, do odlične baze za sportske i outdoor aktivnosti na obližnjim planinama i u nacionalnim parkovima, kao i za rafting na rijeci Tari.

Više o Kolašinu na www.tokolasin.me

4 KOLAŠIN - MATEŠEVO – VERUŠA – RIKAVAČKO JEZERO – KORITA – MEDUN – PODGORICA (90KM)

U centru Kolašina nam s lijeva dolazi ruta TT2, ali se na izlasku iz grada rastajemo i od nje i od rute TT1 (odlaze desno preko novog mosta na Tari) i nastavljamo uz mladu Taru ka Mateševu. Put je miran i sa dobrim asfaltom. Krivudajući kroz sjenke bukovih šuma u uzanoj dolini prolazimo jedva primjetno seoce Skrbuša (6km od Kolašina, 965mnnv)

Do iza Skrbuše vozimo po ravnom, prelazimo zatim preko

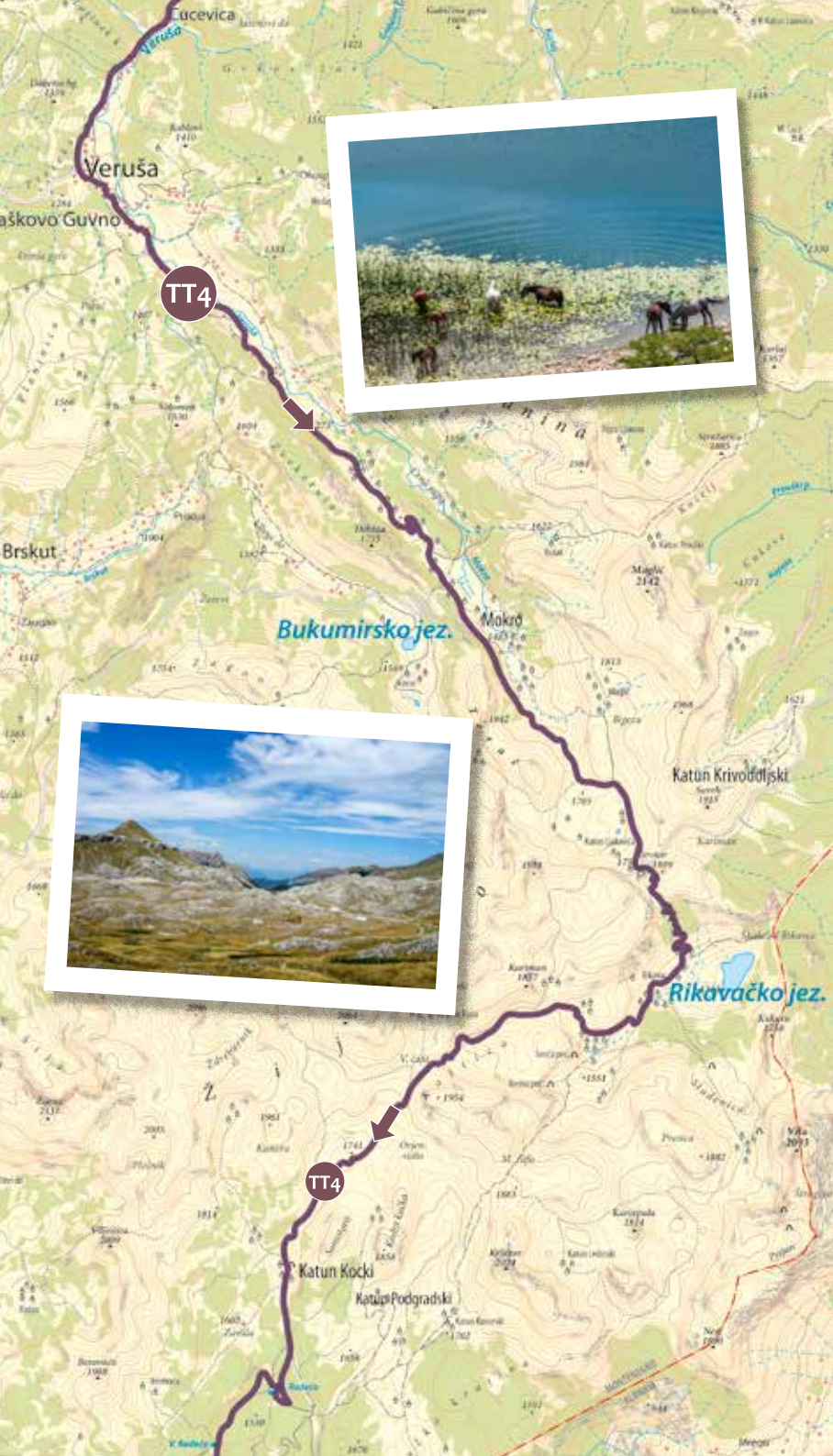
brda Ključ (kilometar duga uzbrdica, na drugoj strani skoro isto takav spust) a nadalje se put lagano penje. Kroz Mateševo (1010m^{nv}, red kuća sa obje strane puta, kafana umjesto saluna) prolazimo na 10km od Kolašina.

Na 22 km od Kolašina u raštrkanom selu Han Garančića prolazimo mjesto na kome se lijevo odvaja putić za dolinu Opasanice. Ali ovdje počinje i jedna mnogo važnija „biografija“: rečice Veruša i Opasanica se tu spajaju i čine Taru. Obije dolaze iz Kučkih Komova koji su deo Dinarskih Alpa Crne Gore. Tara je najduža crnogorska rijeka (kroz Crnu Goru teče malo više od 100km a zatim prelazi u Bosnu i Hercegovinu gdje traje još 40km prije nego što se spoji sa Pivom i stvori Drinu). Kanjon Tare je sa svojih 78km najduži i najdublji u Evro-

pi (1300m) a u svijetu zaostaje samo za kanjonom Kolorada.

I sva ta slavna ljepota i grandioznost, sav huk i sva silina, počinju tihim curkanjem rečica pored kojih sada prolazimo. Ali čudesna plitka voda Tare, vitka i stidljiva, već odavde ima onu posebnu i karakterističnu smaragdnu boju, već privlači pogled kao lice djevojčice u čijim se crtama nazire buduća raskošna ljepota žene.

U Veruši (26km, 1210m^{nv}, danas veliko vikend-naselje Kolašinaca i Podgoričana) skrećemo lijevo, na put ka Rikavačkom jezeru. Kilometar nakon ove raskrsnice, kod poslednjih kuća u selu, uspon postaje oštrij - a asfalt už i lošiji. Ulazimo u lijepu šumu ali je lijeva strana puta stalno otvorena prema dolini Veruše, nad kojom polako hvatamo visinu.

Na 6,5km od raskrnicе u Veruši i na 1470m_{nv} prestaje asfalt (koji ionako nije bio naročito zanosan) i počinje solidan makadam (lošiji na nekim kratkim strmijim dijelovima).

Malo dalje prolazimo iznad kataka Mokro. Na 8km od Veruše (1540m_{nv}) počinje dobar noviji asfalt, ali se on odmah odvaja desno, ka Bukumirskom jezeru. Mi ćemo pravo, strmim makadamom koji nas uvodi u nestvaran, marsovski predio, u kome kamen zuji onim muklim glasom što se više osjeća očima nego ušima. I kao i toliko puta prije u Crnoj Gori, uvjerićemo se da je strašna ljepota ovakvog golog pejzaža - jedinstvena.

Oni koji maju vremena i volje neće pogriješiti ako odu do Bukumirskog jezera, udaljenog nešto manje od 4km i 100m ispod

naše visine) Sa jezera se dobrim i laganim putem može spustiti u Podgoricu (45km).

Na kraju uspona (12km od raskrnicе u Veruši, 38km od Kolašina, 1760m_{nv} – 550m iznad Veruše), na prevoju iznad Rikavačkog jezera, nalazi se skromni katun Širokar - sa tako luksuznim pogledom da bi svakako morao biti opremljen alarmom, samo kad bi vidici mogli da se krađu. Veličanstveni prizor krije se od nas do poslednjeg časa, a onda udara pravo u stomak: u dubokom ledničkom cirku ispod nas srebrni se modro ogledalo uramljeno veličanstvenim masivom Kučkih Komova i uzbudljivim vrhovima na albanskoj strani Prokletija. U daljini na lijevoj strani treperi crvena prašina krovova albanskog sela Vrmoša (Vermosh). U jednom neprekinutom zamahu iz cirka rastu moćna Škala od Ri-

kavca i prelijepi vrh Vila - jedan od najimpresivnijih u Prokletijama, zlatni broš na prozoru u divni svijet koji vibrira unaokolo, ne mareći za granicu zemlje i neba. A to ogromno stremljenje i pokret ka nebu imaju korijen, svoju sliku i utočište u modroj vodi jezera. Teško je oduprijeti se utisku da kad padne mrak i nestane refleksije sa vode, nestaju i sve te moćne litice unaokolo – do novog jutra, kada će ih ponovo roditi igra svetlosti na jezerskom ogledalu.

Silazak do jezera dug je oko 3km, a visinska razlika je skoro 500m. Dakle strmo, i po dosta lošem putu (izlokanom i mjestimično neuvaljanom), tako da treba pažljivo voziti. Početak je najteži pa će neki tu vjerovatno poželjati da siđu sa bicikla. Spust završavamo laganim kočenjem u širokim, začuđenim pogledima mještana iz katuna Rikavac.

Jezero je dugo oko 600m i nalazi se oko 60m ispod našeg puta – do njega je najbolje sići pješice. Noćenje je ovdje lako organizovati – ima mjesta za šator, a domaći će nam rado odvojiti i neki katun ako poželimo krov nad glavom.

Ako planiramo neki pješački izlet, treba imati u vidu jedan nesvakidašnji problem: tokom našeg odsustva krave mogu potpuno da sažvaću i unište šator...

Odande odakle smo se spustili, jedna druga gromada se istrže Zemlji i leti u visine: to se Kari-man upinje ka Sovrhu. Čuperci zelenila na njemu liče na ostatke krzna neke orijaške, mitske životinje, posle ugriza isto takvog kolosa.

I jesu ovdje kolosi u zahvatu: jedan je šapa Komova, drugi jaki rep Prokletija. Treća strana je

jedina naklonjena putniku koji zaluta u ovu zametnutu bitku: jedino tu, u izlomljenom donu Žijova, postoji jedva primjetna šara makadama kojim se između Koštice i Krisitora može izmaći hipnotišućem rvanju kame-
na. Četvrte strane svijeta ovdje nema - davno je razbijena nekim bijesnim udarcem i krhotine joj svakako leže na dnu sinje jezer-
ske vode. Ovo je vrlet za divlje-
nje i poštovanje, tijelo školjke koja je rodila biser, i za koju se ne zna da li će se iznenada opet sklopiti i skloniti iz svijeta veliku i dragocjenu ljepotu koju čuva.

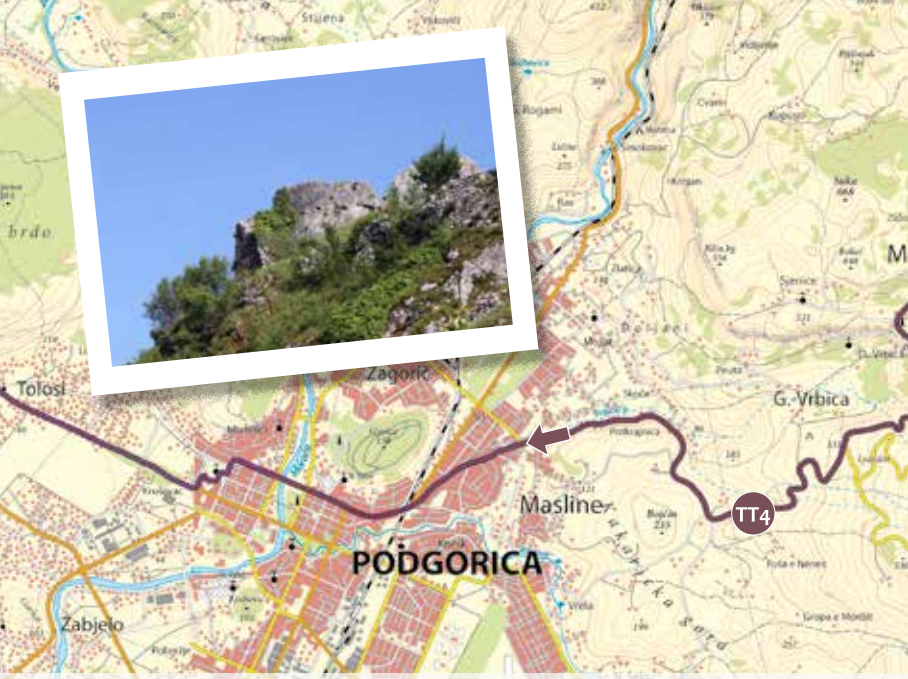
Na toj trećoj strani, i uz tu tanku nit puta, izvući ćemo se iz cirka na njegovoj jugozapadnoj strani. Pet kilometara uzbrdice sa grubom podlogom, izlazak sa 370 na 1850m^{nv} – ovo je težak uspon i njime ćemo platiti sve što su nam na Rikavcu srca pojela i popila.

No s druge strane sa prevoja Čafa (na albanskom to ustvari i znači prevoj) se uz nekoliko kraćih uzbrdica praktično spuštamo sve do Podgorice - čitavih 44km. Ni u Himalajima nije lako naći tako dugu nizbrdicu!

Kroz poslednje naslage puste goleti tik uz albansku granicu uranjamo u lijepu šumu, kroz koju ćemo 10km od Čafe stići do velikog kučkog katuna Korita (1380m^{nv}). Usput, na 6,5km od Čafe, nailazimo na izvor Velika Radeća.

Korita su na podgoričkoj strani, tu počinje i asfalt, pa je zato ovo već veliko vikendaško naselje. Od jezera dovdde ima 15km, od Veruše 30km, i od Kolašina 56km.

Nekadašnja panorama sićušnih zadimljenih koliba napukla je ovdje pod težinom crvenih kro-

vova i mašinski sječenih brvana, upletenih u kamen prema novijoj modi - radi zadovoljstva, a ne iz potrebe i sirotinjski jednostavno. Vikenduju uglavnom oni čiji su djedovi ili očevi ovdje mliječili, sirili i vareničili, pa je u Koritima i dalje svoj na svome. Jedino mlijeka, sira i varenike manje ima.

Kod bivše kasarne, u blizini mjesta na kome počinje asfalt, lijevo se odvaja nekadašnja patrolna staza graničara. Ako krenemo njome za oko pola sata hoda stići ćemo na atraktivni vidikovac „Grlo od sokola“ ispod koga zjapi enormni prostor kanjona rijeke Cijevne.

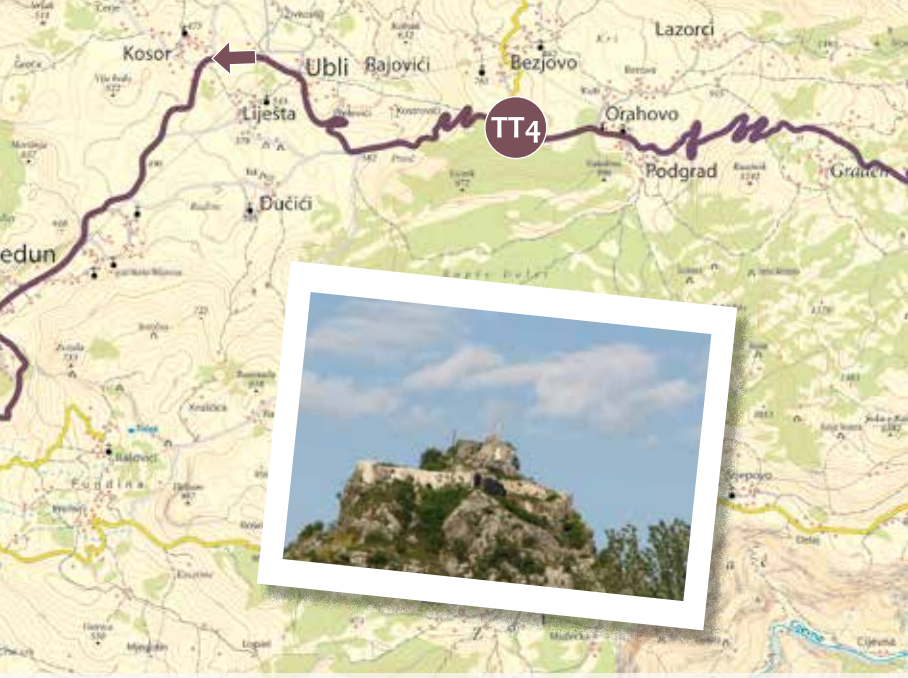
Iz Korita počinje asfaltni spust u Podgoricu, sa neba na zemlju. Intenzivni dio će nam potrajati 17km, do mjestašca Ubli

(480m_{nv}) a odatle lagano gubimo visinu.

MEDUN

Do antičkog grada Meduna stižemo na 21km od Korita (480m_{nv}). Ilirski kastrum Meteon koji je prethodio srednjovjekovnoj tvrđavi podignutoj na ovom mjestu, izgrađen je između 4. i 3. vijeka prije naše ere, na izduženom krševitom uzvišenju. Rimske legije su ga osvojile oko 167. godine, zarobivši tom prilikom posljednjeg ilirskog kralja Gencija. Iako izgrađen kao tvrđava, kasnije je Medun postao i grad, i kao takav opstao i razvijao se čitava dva i po milenijuma.

U Medunu se rodio, a tu je i sahranjen, kučki vojvoda Marko Miljanov (1833–1901.) - važna ličnost crnogorske istorije a još

više narodne kulture i predanja, legendarni borac protiv Turaka i pisac koji je u svojim djelima opisao život i borbu svog plemena u Crnoj Gori i Albaniji. Njegova rodna kuća je danas najznačajniji crnogorski memorijalni muzej, koji vrijedi posjetiti da bismo se vratili u jedno zanimljivo, iako često tragično vrijeme, i upoznali sa ovdašnjim životom u 19. vijeku. Događaji iz dugog turskog perioda su odlučujuće formirali karakter, mentalitet i pogled na svijet Crnogoraca, pa se ni zemlja ni njeni ljudi danas ne mogu razumjeti bez uvida u ovaj period istorije.

MOŽE I OVAKO...

Iz Korita se ka Podgorici može i lijepim uzanim asfaltom preko albanskih sela Stijepovo i Deljaj. On vodi ivicom kanjona Cijevne

pa ćemo na par mjesta moći dobro da osmotrimo tu ogromnu pukotinu kao i vrhove Prokletija iznad nje.

Od Meduna saobraćaj polako postaje jači – lagano buđenje i vraćanje u stvarnost odvijaju se dok kroz brundanje motora ulazimo u Podgoricu, 34km od Korita.

A kad na Trgu Republike, na sada teško shvatljivih 50m nadmorske visine, simbolično zatvorimo naš veliki krug i siđemo sa bicikla da čestitamo saputnicima (ili da samima sebi od srca pružimo ruku), neće biti lako da se usidrmo u svakodnevicu posle svega što smo vidjeli i doživjeli na ovom putovanju. Ako kriza bude baš ozbiljna, na sreću postoji terapija: tu su još četiri TT rute...

INFORMACIJE

Ako odaberete da prođete ovom stazom, proći ćete i kroz nekoliko opština u Crnoj Gori. Imaćete različite mogućnosti za prenočište, od hotela i motela, preko etno sela i privatnog smještaja, do kampova i planinarskih domova. Opcije su mnogobrojne, pa vam preporučujemo da kontaktirate neku od lokalnih turističkih organizacija u opštinama u kojima budete boravili kako bi vam pomogli da nađete ono što vam treba. Turističke organizacija su servisi, pa se njima možete obratiti i za bilo kakvu drugu informaciju, kao na primjer gdje da popravite biciklo, šta u blizini vrijedi pogledati, gdje biste mogli probati jela iz nacionalne kuhinje i slično.

Nacionalna turistička organizacija Crne Gore

www.montenegro.travel

Call centar: 1300 (24h)

information@montenegro.travel

booking@montenegro.travel

complaints@montenegro.travel

Za više informacija o **BED&BIKE** uslugama molimo Vas posjetite:
www.montenegro.travel/me/mjesta-kategorije/bed-bike

PODGORICA

www.podgorica.travel

Ulica Slobode 47, 81000 Podgorica

Tel: +382 (0) 20 667 536

Fax: +382 (0) 20 667 536

e-mail: info@podgorica.travel

DANILOVGRAD

www.danilovgrad.travel

Sava Burića 2, 81410 Danilovgrad

Tel: +382(20)816015

Fax: +382(20)816016

e-mail: tod@t-com.me

ŠAVNIK

www.savnik.travel

81450 Šavnik

Tel: +382 (0)40 266 066

e-mail: info@savnik.travel

PLUŽINE

www.pluzine.travel

Baja Pivljanina bb.

81435 Plužine

Tel: +382 (0) 40 270 068

+382 (0) 40 270 069

+382 (0) 69 635 412

+382 (0) 69 670 939

e-mail: topluzine@t-com.me

ŽABLJAK

www.zabljak.travel

Trg Durmitorskih ratnika bb

84220 Žabljak

Tel: +382 (0)52 361 802

e-mail: durmitor1@t-com.me

KOLAŠIN

www.tokolasin.me

Mirka Vešovića bb, 81210 Kolašin

Tel: +382 (0)20 864 254

Fax: +382 (0)20 864 254

e-mail: info@kolasin.travel

MONITORING NEGROR

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA
I TURIZMA

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA
Bjelascica, Komovi & Prokletije

with funding from

Austrian
 Development Cooperation